

دیوارنگاری در ایران

سیدعبدالمجید شریف زاده

دیوارنگاری در ایران

سیدعبدالمجید شریف زاده

انتشارات مؤسسه صندوق تعاون

سازمان میراث فرهنگی کشور

کتاب حاضر که تحت عنوان دیوارنگاری در ایران به چاپ رسیده بخشی از نگارگری ایران است که در موارد بسیاری، ارتباطی نزدیک با معماری دارد. اینکه چرا نام کتاب نقاشی دیواری انتخاب نشده است گویای آن است که نقاشی دیواری با توجه به معنای ویژه‌ی خود، بخشی از دیوارنگاری

است و بیشتر بر نقش بستن بر روی گچ یا آهک اطلاق می‌شود.

هنر نقاشی دیواری از آن بازمانده‌هایی است که در طی زمان توانسته است در کنار سیمای جدید، آثاری از آن گذشته‌ی عظیم را حفظ کند. نقاشی دیواری که بیشتر مواقع زینت‌دهنده‌ی تالارهای اجتماع بود، نشان‌دهنده و احیاگر سنن و عاداتی است که پیش از اسلام در ایران و آسیای میانه حکمفرما بود و با وجود تحریم صریح صورتگری اشخاص، گرمابه‌های عمومی آراسته به تصاویر اشخاص باقی ماند.

دیوارنگاری گسترده‌ی وسیعی از نقوش بر دیوارها را در برمی‌گیرد، و شیوه‌های متنوعی دارد، از سنگ‌نگاری در غارها گرفته، تا برجسته‌سازی بر سنگ و نقش‌اندازی بر آجر و کاشی، و تا نقاشی بر آهک و چوب، و حتی گچ و گچ‌بری و آینه کاری. نویسنده در مقدمه با ذکر این معنا معتقد است که این موضوع، چنان وسیع است که ناچار باید برای پرداخت بهتر به آن تقسیم‌بندی کرد. به همین علت نیز باتوجه به انواع مضامین منقوش بر دیوارها، نقوشی مورد توجه قرار گرفته‌اند که موضوع انسانی و یا حیوانی داشته و دارد. و در نتیجه نقوش تجریدی و گیاهی کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

وی با توجه به آثار فراوان بر جای مانده در ایران، حوزه‌ی کار را محدودتر کرده و تنها به دیوارنگارهای یک بخش از کشور یعنی شیراز و دوره‌ای خاص (زند و قاجار) پرداخته، دوره‌ای که تنها نمونه‌هایی از آن بررسی شده است. نویسنده برای این کار ابتدا یک بررسی اجمالی از دیوارنگاری در دوره‌های پیشین صورت گرفته تا خواننده با سابقه‌ی این هنر در ایران به صورتی فشرده آشنا شود. نقاشی دیواری و دیوارنگاری در ایران در طول زمان

فراز و نشیب‌هایی به خود دیده است. از فرهنگ‌ها و تمدن‌های دیگر متأثر شده و تأثیرگذار بوده است، و در عین حال سعی کرده است ویژگی‌های اصیل خود را حفظ کند. اما تأثیر

فرهنگ و هنر غرب را بر بسیاری از سنت‌هایمان نمی‌توان نادیده گرفت، تأثیری که روح و فرهنگ ایرانی را نیز دستخوش تغییر و تحول ساخت. تأثیری که از دوران صفویه آغاز و در دوره‌ی زندیه و قاجار شدت بیشتری می‌یابد و فرهنگ و هنر ایرانی به ویژه دیوارنگاری را متأثر می‌سازد. هنر غرب و خصوصیات آن چون استفاده از پرسپکتیو، سایه‌روشن، چهره‌پردازی و طبیعت‌نگاری بر نقاشی ایران تأثیر می‌گذارد و تقلید از آن، اهمیت می‌یابد.

کتاب حاضر در هفت فصل ارائه شده است:

دیوار نگاره‌های پیش از تاریخ، دیوار نگاره‌های پیش از اسلام، دیوارنگاری پس از اسلام، دیوارنگاری دوره زندیه در شیراز، دیوارنگاری دوره قاجاریه در شیراز، تکنیک‌های دیوارنگاری، هنرمندان و نقاشان دوره زند و قاجار شیراز.

در بحث تکنیک‌های دیوارنگاری آمده است:

مهم‌ترین تکنیک‌های دیوارنگاری در دوره زند و قاجار که در ادامه سبک و شیوه‌ی دوره صفویه رونق یافت، هریک در ادامه‌ی تکنیک‌های نقاشی دیواری و کاشی کاری که بیشترین بخش دیوارنگاری را به خود اختصاص داده‌اند آثاری را خلق کرده‌اند. سنت دیرپای نقاشی با الهام از موضوعات هنری صفوی در تزئین اتاق‌های ابنیه‌ی کریم‌خان و خصوصاً در ارگ و دیوانخانه گسترش همه جانبه‌ای یافته است و موضوع‌هایی چون نقوش اسلیمی و ختایی و گل‌های مختلف شاه عباسی و... با ترکیب گل‌های سرخ، زنبق و نرگس، شیوه‌ای را در نقاشی دیواری به وجود آوردند که بسیار متأثر از کاخ‌های دوره صفویه است. خصوصاً آثار نقاشی دیواری ارگ و دیوانخانه و کلاه فرنگی که شدیداً متأثر از کاخ عالی قاپو اصفهان و نقاشی‌های دیواری بقعه هفت‌تنان متأثر از شیوه‌ی نقاشی دیواری کاخ چهلستون اصفهان با موضوعات انسانی است.